

Порівняльна характеристика особливостей психоемоційного вигорання підлітків зі школи-інтернату та загальноосвітньої школи: результати факторного аналізу

Bretsko I.I. Comparative description of features of the psychoemotional burnout of teenagers from boarding-school and secondary school : the results of factor analysis / I.I. Bretsko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 55-68.

І.І. Брецько. Порівняльна характеристика особливостей психоемоційного вигорання підлітків зі школи-інтернату та загальноосвітньої школи: результати факторного аналізу. В статті розкрито складність психо- і соціогенези сучасних підлітків; амбівалентність їхнього внутрішнього світу й намагання самоствердитися й захиститися за допомогою найтипівіших і найпростіших поведінкових тактик. Виявлено психохарактерологічні особливості підлітків в умовах депривації сімейної взаємодії, що набувають ознак тривожності, пригніченості, депресивності, фрустрованості та призводять у процесі подальшого розвитку до виникнення значних особистісних деструкцій, зокрема психоемоційних дисфункцій, найтипівішим проявом якого є емоційне вигорання. Встановлено низку специфічних особливостей і проблем, які породжують і супроводжують перебіг емоційного вигорання особистості. Проаналізовано, що до психоемоційного вигорання та пригнічено-захисної агресивності депривованих підлітків призводять позбавлення реальної сімейної взаємодії, брак батьківського тепла й опіки, нереалізованість у типових дитячо-сімейних ролях та інші деприваційні амортизації. Проведено порівняльну характеристику особливостей психоемоційного вигорання підлітків зі школи-інтернату та загальноосвітньої школи. Завдяки порівняльному аналізу отриманих результатів вдалося встановити ті найважливіші показники, які виступили своєрідними індикаторами психоемоційних станів і розладів депривованих підлітків зі школи-інтернату та їхніх однолітків, які виховуються в сім'ї та навчаються в загальноосвітній школі. Зроблено висновок, що констатовані

результати є підставою стверджувати про необхідність надання нагальної системної кваліфікованої психологічної допомоги із залученням сучасних розвивальних технологій підліткам, які схильні до переживання багатьох симптомів психоемоційного вигорання.

Ключові слова: психоемоційне вигорання, підліток, тривожність, депривація, психоемоційні стани, фактор, невротизація, депривований підліток.

И.И. Бреcco. Сравнительная характеристика особенностей психоэмоционального выгорания подростков из школы-интерната и общеобразовательной школы : результаты факторного анализа. В статье раскрыта сложность психо- и социогенезыса современных подростков; амбивалентность их внутреннего мира и попытки самоутвердиться и защититься с помощью самых типичных и самых простых поведенческих тактик. Выявлены психохарактерологические особенности подростков в условиях депривации семейного взаимодействия, которые приобретают признаки тревожности, подавленности, депрессивности, фрустрированности и приводят в процессе дальнейшего развития к возникновению значительных личностных деструкций, в частности психоэмоциональных дисфункций, самым типичным проявлением которых является эмоциональное выгорание. Установлен ряд специфических особенностей и проблем, которые порождают и сопровождают ход эмоционального выгорания личности. Проведена сравнительная характеристика особенностей психоэмоционального выгорания подростков из школы-интерната и общеобразовательной школы. Благодаря сравнительному анализу полученных результатов удалось установить те важнейшие показатели, которые выступили в качестве своеобразных индикаторов психоэмоциональных состояний и расстройств депривированных подростков из школы-интерната и их одноклассников, которые воспитываются в семье и учатся в общеобразовательной школе. Сделан вывод, что констатированные результаты являются основанием утверждать о необходимости предоставления неотложной системной квалифицированной психологической помощи с привлечением современных развивающих технологий подросткам, которые склонны к переживанию многих симптомов психоэмоционального выгорания.

Ключевые слова: психоэмоциональное выгорание, подросток, тревожность, депривация, психоэмоциональные состояния, фактор, невротизация, депривированный подросток.

Постановка проблеми. За час усього свого існування Україна переживає не лише економічну та політичну, а й соціально-психологічну кризу. Вплив цих криз на населення характеризується підвищеною стресогенністю, причому весь тягар пов'язаних із цим проблем падає на сім'ю, передусім на найуразливіших її членів – дітей, а особливо підлітків. Тривожним сигналом сучасної реальності стало збільшення кількості сімей, в яких батьки

не здатні вирішити свої власні життєві проблеми, і тим більше, не можуть забезпечити своїм дітям сприятливі умови життя і виховання. Визнаючи складність вікового розвитку особистості на етапі підлітковості твердження багатьох досліджень наголошують на особливому, специфічному впливі депривації, яка дуже суттєво ускладнює життєдіяльність дітей, позбавлених сімейної опіки [1; 3; 5; 8; 9]. Через свою деструктивну й обмежувальну природу і сутність депривація називається соціопатогенним феноменом, що пригноблює повносправний і гармонійний розвиток дитини підліткового віку. Блокування можливостей підлітків у вільній самореалізації екзистенційних потреб, пригнічення базових життєвих спонук наповнює негативним забарвленням їхнє повсякденне життєіснування та зумовлює цілу низку складнощів і особливостей соціальної активності. Перманентне або флуктуативне позбавлення батьківської та материнської опіки, повномірною статусно-рольового сімейного спілкування гальмівним чином впливає на розвиток усієї психоструктури підлітка, зокрема його самосвідомості.

Від міри позитивності попереднього соціогенезу дитини і тривалості перебування в деприваційному режимі тісно залежить подальша детермінація когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів розвитку її свідомості і самосвідомості. Психохарактерологічні особливості підлітків в умовах депривації сімейної взаємодії набувають ознак тривожності, пригніченості, деприсивності, фрустрованості та призводять у процесі подальшого розвитку до виникнення значних особистісних деструкцій, зокрема психоемоційних дисфункцій, найтипівшим проявом якого є емоційне вигорання [1]. Недостатня розвинутість емоційно-вольових конструктів, дисбаланс Я-концепції, несформованість потребово-мотиваційної сфери, підвищена психічна тривожність, неадекватна самооцінка, розбалансована нервово-психічна саморегуляція притаманні дітям, що виховуються в проблемних сім'ях [3; 6].

Аналіз досліджень і публікацій. Сьогодні існує певна науково-психологічна база сформованого кола ідей, положень та концепцій у висвітленні проблематики депривації в сім'ях. Так, теоретичне обґрунтування сучасних підходів до вивчення впливу сімейних відношень на формування особистості підлітка здійснили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: М. Алексєєва, Г. Бевз, Дж. Боулбі, М. Буянов, Я. Гошовський, І. Дубровіна, Н. Карасьова, М. Лісіна, Г. Лялюк, Н. Максимова, В. Мухіна, Л. Осьмак, А. Прихожан, А. Рузьська, Т. Юферева та ін. [2;3], які

також вивчали різні аспекти девіантних сімей, де аморальність батьків стає визначальними чинниками ускладненого і кризового життєвого шляху знедоленої дитини.

Мета дослідження – розкриття змістово-функціональної суті психоемоційного вигорання депривованих підлітків; обґрунтування експериментальної програми з дослідження особливостей психоемоційного вигорання дітей підліткового віку в умовах різнотипної сімейної депривації; створення генетично-психологічної програми профілактично-корекційної роботи з депривованими підлітками із симптомами психоемоційного вигорання.

Дослідження було зорієнтоване на вирішення таких **завдань**: здійснити теоретичний аналіз проблеми психоемоційного вигорання депривованої особистості в науковій та навчально-методичній психолого-педагогічній літературі; емпірично вивчити проблеми психологічних особливостей психоемоційного вигорання підлітків в умовах депривації сімейної взаємодії; провести порівняльний аналіз специфіки прояву психоемоційного вигорання в підлітків за критерієм «норма-депривація».

Виклад основного матеріалу. Завдяки проведеному факторному аналізу внаслідок процедури варімакс-обертання було виділено дванадцять факторів, однак найбільше семантичне навантаження припало на перші чотири основні фактори, в яких сконцентрувалися найважливіші та найтиповіші показники – своєрідні індикатори психоемоційного вигорання підлітків, що мають досвід депривації сімейної взаємодії, навчаючись у школі-інтернаті, та їхніх однолітків з повної сім'ї, що навчаються в загальноосвітній школі.

Ми виходили з того, що структурно-семантичне порівняння факторів обох груп досліджуваних дозволить цілісно і багатогранно з'ясувати актуальність і рівень представленості параметрів і показників психоемоційного вигорання. Водночас встановлення певних відмінностей дало підстави з'ясувати особливості впливу депривації на афективну сферу дітей підліткового віку, які перебувають на дуже важливому перехідному й нестабільному етапі онтогенезу, обтяженому численними випробуваннями, зокрема й емоційного походження.

Безперечно, саме порівняльний аналіз вичленених факторів обох груп досліджуваних дозволив цілісно й повномірно відстежити специфіку прояву синдрому емоційного вигорання в залежності від різнотипних детермінант .

Аналіз змістового наповнення кожного фактора допоміг встановити низку специфічних особливостей і проблем, які по-

роджують і супроводжують перебіг емоційного вигорання особистості. Проведення факторного аналізу допомогло у з'ясуванні набору виокремлених показників та їхніх модальностей, які і склали сутнісне наповнення кожного фактора та дали йому назву.

Результати факторного аналізу виконання експериментальних завдань методик підлітками зі школи-інтернату.

Перший фактор, умовно названий нами «*пригнічено захисна агресія*» (24, 7 % від загальної дисперсії), умістив такі показники: «пригніченість» (0,910), «високий рівень самотності» (0,827), «вище середнього рівень потреби у спілкуванні» (0,735), «глицьна емоційна спрямованість» (0,630), «ворожість до дорослих» (0,572) та зі знаком «-» «шкільна тривожність» (0,645).

Узагальнюючи дослідження багатьох вчених (Дж. Боулбі, Я. Гошовський, Л. Виговська, Й. Лангмейер та ін.), констатуємо, що найважливішими чинниками психоемоційної розбалансованості депривованих підлітків є соціальні (сімейно-комунікативна депривація) та вікові особливості й парадокси їхньої життєдіяльності [3].

Ми вважаємо, що до психоемоційного вигорання та пригнічено-захисної агресивності депривованих підлітків призводять позбавлення реальної сімейної взаємодії, брак батьківського тепла й опіки, нереалізованість у типових дитячо-сімейних ролях та інші деприваційні амортизації. Звужене й обмежене коло спілкування, перенасичення одноманітною комунікацією призводять до замкнутого й зацикленого самоусвідомлення та породжують агресивні настановлення до інших, афективні розлади й емоційне виснаження [10].

Слід відзначити, що інтерпретація вищелених у перший фактор показників на експериментальному рівні перекликається з теоретичними положеннями, в яких наголошено негативний і гальмівний вплив депривації на особистісний розвиток [багато].

У *другому факторі*, що названий «*комунікативно безпорадна невротизація*» (21,4 % внесок у загальну дисперсію), виділено такі показники: «комунікативна емоційна спрямованість» (0,721), «почуття безпорадності» (0,680), «високий рівень невротизації» (0,650), «міжособистісна тривожність» (0,615) і зі знаком «-» – «низький рівень потреби у спілкуванні» (0,715), «настрій» (0,635).

Отримана емпіричним шляхом комбінація виокремлених показників засвідчує, що, перебуваючи в ситуації позбавленості

реальної сімейної взаємодії, депривовані підлітки з особливою гостротою відчують потребу комунікативної єдності з найближчим референтним мікродовкіллям (сім'я, родина). Маючи активно виражену потребу в спілкуванні через вікові та соціальні чинники, депривовані підлітки проявляють чітко виражену комунікативну емоційну спрямованість (за методикою «ЗЕС» (Б. Додонова)).

До *третього фактора* під назвою «*альтруїстично недовірлива тривожність*» (15,6 % внесок у сумарну дисперсію) увійшли такі показники: «вище середнього рівень потреби у спілкуванні» (0,690), «альтруїстична емоційна спрямованість» (0,645), «недовіра до нових людей, речей, ситуацій» (0,610), «тривожність у ставленні до дорослих» (0,595).

Інтерпретація виокремлених у третій фактор показників у черговий раз зацентувала на необхідності і значущості для депривованих підлітків повноцінного і вільного спілкування з референтними людьми (високий статистично значущий прояв показника «вище середнього рівень потреби у спілкуванні» (за методикою Ю. Орлова)).

Водночас дуже помітною є тривожність і недовіра як базові індикатори підвищеного невротичного дисбалансу підлітків з інтернату. У третьому факторі зауважуємо концентроване тло тривожності у ставленні до дорослих, що лише підтверджує логічність прояву ще в першому факторі такого показника, як «ворожість до дорослих».

Четвертий фактор, названий нами «*емоційно самооцінна тривожність*» (9,1% від загальної дисперсії), вмістив такі показники: «емоційна напруга» (0,710), «ворожість до дітей» (0,635), «самооцінна тривожність» (0,575) та зі знаком «-» «високий рівень невроту» (0,650).

Виділені показники четвертого фактора засвідчили загальну високу тривожність з приводу самооцінки й унаслідок цього ворожість до інших дітей та високу емоційну напругу. Це, вочевидь, свідчить про недостатню пристосованість організму депривованого підлітка до навколишнього середовища, про неспроможність і невміння швидко, адекватно й результативно реагувати на них.

Через підвищений рівень загальної тривожності вихованці інтернату можуть набувати таких рис, що характеризують невпевненість, фрустраційність, побоювання, стурбованість, замкнутість тощо. Найчастіше саме емоції страху, що неминуче супроводжують стан тривожності, зумовлюють емоційно-вольо-

ву невірноваженість підлітків при творенні оптимістичної картини подальшого життєвого шляху [10].

Для депривованих підлітків стає типовим очікування неприємностей з боку старших і однолітків, що проявляється у ворожому ставленні та має високу ймовірність перерости в різні форми агресії [3]. Доказом цього є прояв показника «ворожість до дітей», який, по суті, є модифікованим варіантом тої агресивності, яку заманіфестували депривовані підлітки у показнику «ворожість до дорослих» (перший фактор).

Деяко дискусійним видається виокремлення зі знаком «-» показника «високий рівень неврозу» (за «Методикою експрес-діагностики неврозу» (за К. Хеком – Х. Хессом)). Ми пояснюємо це тим, що методика дозволяє здійснити якраз експрес-діагностику дуже складного психоемоційного стану, тому досліджувані заявляють про існування неврозу, який їм нібито не притаманний. Найімовірніше це може свідчити про його психозахисне походження і застосування, адже за «Методикою діагностики рівня невротизації» (за Л. Вассерманом) у другому факторі проявився показник «високий рівень невротизації». Про підвищений невротичний фон свідчить і прояв в аналізованому четвертому факторі показника «емоційна напруга».

Отже, у цілому, сімейна депривація та культивовані в дитячому навчально-виховному закладі інтернатного типу системи інтолерантного офіційного спілкування породжують особистісну афективну розбалансованість, що негативно впливає на психосоціальне здоров'я підлітків та призводить до психоемоційного вигорання.

У контексті програми емпіричного дослідження факторному аналізу були піддані результати показників дітей, що виховуються у звичайній, пересічній, повноцінній сім'ї та навчаються в загальноосвітній середній школі. Ще на етапі пілотажу до категорії «підлітки із загальноосвітньої школи» нами були віднесені діти, які мешкають у типових сім'ях, де фактор депривації є неістотним, а діти переживають повномірну комунікацію на рівні «батьки-діти», «діти-сиблїгні». Результати проведеного факторного аналізу дали можливість виявити істотні відмінності між двома групами досліджуваних, насамперед за порівняльним принципом «норма-депривація», «підлітки із загальноосвітньої школи – підлітки зі школи-інтернату».

До першого фактора, що умовно названий нами як *«гедоністично комунікативна самотність»* (23,2 % внесок у сумарну дисперсію), ввійшли такі показники: «вище середнього рівень

потреби у спілкуванні» (0,875), «гедоністична емоційна спрямованість», «високий рівень самотності» (0,735), та зі знаком «-» «енергійність, бадьорість» (0,630).

Виокремлений набір показників, на які випало найбільше змістове навантаження, свідчить про те, що підлітками з нуклеарних сімей обираються типові моделі життєіснування, які вписуються у «соціально-віковий портрет» підлітковості. Самотність підлітків із загальноосвітньої школи є, на наш погляд, психогенною, а не соціогенною, як в однієї з шкіл-інтернату, тобто діти, маючи певну соціальну гармонію в нуклеарній сім'ї, родині, відносно достатній рівень міжособистісного сімейного спілкування намагаються розібратися з «душевними» проблемами, нехтуючи певною мірою соціальними детермінантами. Тому їхня самотність «середнього рівня» істотно відрізняється від високого рівня самотності у вихованців школи-інтернату, оскільки межує і проявляється з іншими (не травмогенними й не агресивними) показниками. Внаслідок цього пригнічено-захисна агресія підлітків зі школи-інтернату як найтипівіша ознака (перший фактор) змістово кардинально відрізняється від психостанів підлітків із позитивним сімейним досвідом спілкування та виховання, в яких у перший фактор виділилися життєво орієнтовані показники гедонізму, спілкування тощо.

Отднак потрібно відзначити певну пасивність підлітків із сім'ї, що проявилось, зокрема, на рівні енергійності й бадьорості (показник зі знаком «-»). Теоретично підлітки хочуть такими бути, однак практично демонструють стагнаційні й пасивні форми поведінки (сидіння за комп'ютером, усамітнене слухання музики тощо).

До *другого фактора*, що названий нами «*пугнічно невротична тривожність*» (20,1 % внесок у сумарну дисперсію), ввійшли такі показники: «пугнічна емоційна спрямованість» (0,750), «високий рівень невротизації» (0,675), «ворожість до дітей» (на основі ревнощів: від суперництва – до неприхованої ворожості) (0,610), «самооцінна тривожність» (0,590) зі знаком «-» «активність» (0,730).

Зауважуємо істотні відмінності показників, виокремлених у другий фактор, в обох вибірках, які, до речі, є підлітковими, тобто відрізняються лише за принципом «норма-депривація».

Цілком помітними і відмінними є «настановлення ворожості» в обох групах досліджуваних. Проте, якщо в депривованих підлітків це показник першого фактора «ворожість до дорос-

лих», то в недепривованих показник другого фактора ««ворожість до дітей»».

Підлітки із загальноосвітньої школи як в першому факторі, так і в другому сигналізують про свою певну пасивність, зокрема показник «активність» проявився у них зі знаком «-» (як ми вже відзначали, у першому факторі зі знаком «-» проявився показник «енергійність, бадьорість»).

Серед показників, що виділились у *третьій фактор*, який умовно названий «*комунікативно пригнічена тривожність*» (16,2 % внесок у сумарну дисперсію), виокремилися такі показники: «комунікативна емоційна спрямованість» (0,642), «пригніченість» (0,600), «середній рівень тривожності» (0,585), «міжособистісна тривожність» (0,570).

Сумарна семантика показників третього фактора перекликається з показниками першого та другого факторів, насамперед на рівні комунікативності і тривожності, тобто загалом, можна стверджувати, що *підлітки із загальноосвітньої школи гедоністично прагнуть комунікації, однак тривожні з приводу власної самооцінки та міжособистісних взаємин*.

Показникове наповнення *четвертого фактора* за умовною назвою «*гностично емоційна недовіра*» (10,4% від загальної дисперсії) таке: «нижчий середнього рівень потреби у спілкуванні» (0,615), «недовіра до нових людей, речей, ситуацій» (0,550), «гностична емоційна спрямованість» (0,535).

Підлітки стараються пізнати мікро- і макродовкілля, побудувати власну когнітивну картину світу, однак зауважуємо в них недовіру до нових людей, речей, ситуацій. Безперечно, насамперед потрібно звернути особливу увагу на ті показники, в яких спостерігаються найбільші та найсуттєвіші статистично значущі відмінності між результатами, проявленими досліджуваними з обох груп.

Основні порівняльні параметри презентовані нами в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати виконання експериментальних завдань підлітками зі школи-інтернату та загальноосвітньої школи

Методика	Показники, які порівнюються	Середнє арифметичне		t-критерій Ст'юдента	α
		школа-інтернат	загальн. школа		
«Тест ЗЕС»	комунікативна емоційна спрямов.	6,5	7,7	2,70	0,01

(Б. Додонов)	глицька емоційна спрямов.	4,1	4,8	2,64	0,01
	гностична емоційна спрямов.	1,6	2,4	2,73	0,01
«Методика самооцінки емоц. станів» (А. Уессманн, Д. Рікс)	емоційна напруга пригніченість	9,1 11,2	6,8 8,6	4,12 4,42	0,001 0,001
«Методика діагн. рівня від- чуття самотності (за Д. Расселом, М. Фергюсоном)	високий рівень самотності	7,5	6,4	2,61	0,05
«Діагностика особистісної тривожності» (А. Прихожан)	самооцінна тривожність міжособистісна тривожність	14,7 24,3	18,6 16,8	3,71 7,08	0,001 0,001
«Методика діа- гностики рівня невротиз.» (за Л. Вассерма- ном)	високий рівень невротизації	10,5	7,6	3,38	0,01

Рівень значущості визначався за t-критерієм Ст'юдента для порівняння середніх арифметичних незалежних вибірок.

Вибіркове порівняння окремих показників, які проявилися на високому статистичному рівні значущості, дозволило з'ясувати типологію найістотніших маркерів, які презентують актуальний психоемоційний світ досліджуваних підлітків.

Результати порівняльного аналізу показників за «Тестом ЗЕС» (Б.Додонова) заманіфестували три базові вектори емоційної спрямованості підлітків: комунікативна, глицька і гностична. Внутрішнє порівняння засвідчило, що, загалом, у недепривованих підлітків з досвідом звичайного повномірного сімейного спілкування всі ці три напрямки емоційної спрямованості проявилися (за середнім арифметичним) вище, ніж в однітків з інтернатного закладу : комунікативна емоційна спрямованість – 7,7 проти 6,6; глицька емоційна спрямованість – 4,8 проти 4,1; гностична емоційна спрямованість – 2,4 проти 1,6 (у всіх випадках $\alpha = 0,01$).

Також помітним є порівняльний дисбаланс між показниками (за «Методикою самооцінки емоційних станів» (А. Уесманн, Д. Рікс), які проявилися на дуже високому рівні ($\alpha = 0,001$), «емоційна напруга» та «пригніченість». У депривованих підлітків зі школи-інтернату вони значно вищі, ніж у дітей із загальноосвітньої школи.

За «Методикою діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності» (за Д. Расселом, М. Фергюсоном) вихованці інтернату проявили істотніший та помітніший рівень переживання самотності, песимістичності і знехтуваності, зокрема показник «високий рівень самотності» в них 7,5, а в підлітків із позитивним досвідом сімейного спілкування і виховання – 6,4.

Як відображено в таблиці 1, на високому рівні статистичної значущості в обох порівнюваних групах підлітків зі школи-інтернату та із загальноосвітньої школи проявилися показники «самооцінної тривожності», «міжособистісної тривожності» та «високий рівень невротизації», що засвідчують загальне високе емоційно-невротичне тло тривожності.

Висновки. У цілому, результати порівняльного аналізу результатів дозволяють зробити висновок про специфічність функціонування психоемоційної сфери в депривованих дітей, що пояснюється, на нашу думку, насамперед детермінуючим впливом позбавлень реальної повноцінної сімейної взаємодії. Констатовані результати є підставою стверджувати про необхідність надання нагальної системної кваліфікованої психологічної допомоги із залученням сучасних розвивальних технологій підліткам, які схильні до переживання багатьох симптомів психоемоційного вигорання.

Здійснений порівняльний аналіз факторів, що виділилися в обох групах досліджуваних, допоміг встановити суттєві відмінності в змістовому наповненні їхнього психоемоційного розвитку. Зокрема встановлено, що деприваційний режим життя існування істотно ускладнює афективне реагування підлітка на світ, а також негативно впливає на весь особистісний розвиток дитини.

Список використаних джерел

1. Агапова М.В. Социально-психологические аспекты эмоционального-выгорания и самоактуализации личности : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / М.В. Агапова. – Ярославль, 2004. – 21 с.

2. Бевз Г. Вплив деприваційних чинників на психічний розвиток дитини / Галина Бевз, Олена Дорошенко // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інст. пс. ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – 2003. – Т.5 – Ч.5. – С.25-34.
3. Гошовський Я. Сімейна депривація як психотравмуючий чинник особистісно-духовного становлення дитини / Ярослав Гошовський // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. – К. – 2006. – Вип.7. – С.90-95.
4. Дорожжина О. А. Формирование потребности в эстетической деятельности у воспитанников детских домов и школ-интернатов : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ольга Алексеевна Дорожжина. – К., 1993. – 202 с.
5. Дьяконова Т.И. Особенности характера и познавательных способностей подростков – воспитанников детских домов : диссертация ... кандидата психологических наук : 19.00.11 / Татьяна Игоревна Дьяконова. – СПб., 2000. – 184 с.
6. Комплексное сопровождение и коррекция развития детей-сирот: социально- эмоциональные проблемы / [под науч. ред. Л. М. Шипицыной и Е. И. Казаковой]. – СПб. : Питер, 2000. – 108 с.
7. Кондрацька Л. В. Робота практичного психолога у попередженні емоційного вигорання підлітків / Л. В. Кондрацька // Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія. – Харків : ХНПУ, 2006. – Вип. 20. – С 97-103.
8. Мудрак І. Психологічні особливості прояву тривожності підлітків-колоністів в умовах комунікативної депривації пенітенціарної установи / І. Мудрак // Aktualne problem w wspolczesnej nauki : zbior raportow naukowych (28.06.2013–30.06.2013). – Warszawa : Sp. z o. o. «Diamond traning tour», 2013. – S. 84–88.
9. Улунова Г. Є. Психологічна корекція ускладненого спілкування в учнів шкіл- інтернатів : дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / Ганна Євгенівна Улунова. – К., 2006. – 185 с.
10. Maslach C. Prevention of burnout: New perspectives / C. Maslach, J. Goldberg // Applied and Preventive Psychology. – 1998. – V.7. – P.63-74.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Agapova M.V. Social'no-psihologicheskie aspekty jemocional'noj-vygoranija i samoaktualizacii lichnosti : avtoref. diss... kand. psihol. nauk : 19.00.05 / M.V. Agapova. – Jaroslavl', 2004. – 21 s.
2. Bevz G. Vpliv deprivacijnih chinnikov na psihichnij rozvitok ditini / Galina Bevz, Olena Doroshenko // Problemi zagal'noi ta pedagogichnoi psihologii : zb. nauk. prac' Inst. ps. im. G.S. Kostjuka APN Ukraini / Za red. S.D Maksimenka. – 2003. – T.5. – Ch.5. – S.25-34.
3. Goshovs'kij Ja. Simejna deprivacija jak psihotravmujuchij chinnik osobistisno-duhovnogo stanovlennja ditini / Jaroslav Goshovs'kij // Problemi zagal'noi ta pedagogichnoi psihologii : zb. nauk. pr. Institutu psihologii im. G.S. Kostjuka APN Ukraini / za red. S.D. Maksimenka. – K. – 2006. – Vip.7 – S.90-95.
4. Dorozhkina O. A. Formirovanie potrebnosti v jesteticheskoj dejatel'nosti u vospitannikov detskih domov i shkol-internatov : dis... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Ol'ga Alekseevna Dorozhkina. – K., 1993. – 202 s.
5. D'jakonova T .I.. Osobennosti haraktera i poznavatel'nyh sposobnostej podrostkov – vospitannikov detskih domov : dissertacija ... kandidata psihologicheskikh nauk : 19.00.11 / Tat'jana Igorevna D'jakonova. – SPb., 2000. – 184 s.
6. Kompleksnoe soprovozhdenie i korekcija razvitija detej-sirot: social'no- jemocional'nye problemy / [pod nauch. red. L.M. Shipicynoj i E. I. Kazakovoj]. – SPb. : Piter, 2000. – 108 s.
7. Kondrac'ka L. V. Robota praktichnogo psihologa u pope-redzhenni emocijnogo vigorannja pidlitkiv / L. V. Kondrac'ka // Visnik HNPU im. G. S. Skovorodi. Psihologija. – Harkiv : HNPU, 2006. – Vip. 20. – S 97-103.
8. Mudrak I. Psihologichni osoblivosti pojavu trivozhnosti pidlitkiv-kolonistiv v umovah komunikativnoi deprivacii penitenciarnoi ustanovi / I. Mudrak // Aktualne problem w wspolczesnej nauki : zbior raportow naukowych (28.06.2013–30.06.2013). – Warszawa : Sp. z o. o. «Diamond traning tour», 2013. – S. 84–88.
9. Ulunova G. Є. Psihologichna korekcija uskladnenogo spil-kuvannja v uchniv shkil- internativ : dis... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Ganna Evgenivna Ulunova. – K., 2006. – 185 s.

10. Maslach C. Prevention of burnout: New perspectives / C. Maslach, J. Goldberg // Applied and Preventive Psychology. – 1998. – V. 7 – P. 63-74.

I.I. Bretsko. Comparative description of features of the psychoemotional burnout of teenagers from boarding-school and secondary school: the results of factor analysis. In the article the complication of psycho- and socio-genesis of modern teenagers has been exposed; ambivalence of their inner world and attempt to assert oneself and defend by means of most typical and simple behavioral tactics. The psychocharacterological patterns of teenagers in the conditions of deprivation of family interaction have been studied, that get symptoms of anxiety, despondency, depressiveness, frustration and in the process of further development lead to the formation of momentous personality destructions, in particular psychoemotional disfunctions, the most typical indication is the emotional burnout. The row of specific peculiarities and problems which produce and attend the process of the emotional burnout of the personality is set. Privations of the real family interaction, absence of paternal attention and guardianship, unrealize in typical child and family roles and other deprivative depreciations which caused to psychoemotional burnout and to defensive aggressiveness of deprivative teenagers, have been analysed. Comparative description of features of the psychoemotional burnout of teenagers from boarding-school and secondary school have been conducted. Due to the comparative analysis of the obtained results there have been fixed those major indexes, which became as peculiar indicators of the psychoemotional states and disorders of deprivative teenagers from boarding-school and their schoolmates who brought up in family and got a secondary school. The conclusion has been made, that the constative results are the reason to assert about a necessity to give the first qualified psychological aid with modern developing technologies to the teenagers who are predisposed to many different symptoms of psychoemotional burnout.

Key words: psychoemotional burnout, teenager, anxiety, deprivation, psychoemotional states, factor, deprivative teenager, neurotization.

Received August 22, 2014

Revised September 17, 2014

Accepted October 19, 2014